

*Др Марија Крвавац
ванредни професор Правног факултета, Косовска Митровица*

Унификација међународног приватног права у оквиру Европске уније

Резиме

Од оснивања Европске заједнице државе уговорнице су уређивале међународно процесно и колизионо право међународним уговорима. Бриселска конвенција о надлежности и признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима и Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе су представљале главни нејасредни извор међународног приватног права.

Уговором о Европској заједници у амстердамској верзији из 1997. године утврђено је да и ову материју уређује Веће. Приватноправни односи са међународним елементом уређују се европским секундарним правом земаља чланица. Веће је надлежно за доношење аката на подручју грађанских предмета који су повезани са земљама чланицама. У циљу уједначавања колизионих правила и правила о надлежности држава уговорница Веће је донело Уредбу о судској надлежности, признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким предметима која је заменила Бриселску конвенцију.

Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе садржи веома модерна дејална решења. Она се и даље примењује између земаља чланица.

Кључне речи: унификација, надлежности, уговор, меродавно право, одлука, земља чланица.

Унификација међународног приватног права у европским оквирима спроводи се кроз изједначавање права у оквиру Већа Европе и Европске уније. Активност

Већа Европе на уједначавању међународног приватног права одвија се кроз рад Хашке конференције за међународно приватно право. У оквиру делатности Већа Европе донето је низ међународних уговора којима се уређују приватноправни односи са међународним елементом.¹⁾ Поред њих треба поменути и конвенције које су од утицаја на материју међународног приватног права као што су Европска конвенција о држављанству и посебно Конвенција о заштити права човека и те-мељних слобода.²⁾

У оквиру Европске заједнице унификација права уопште и међународног приватног права произилази из одредаба Римског уговора о оснивању Европске заједнице, од кога је прошло пола века. Ради се у првом реду о унификацији трговачког статусног права и правила о егзекватури судских и арбитражних одлука.³⁾ У прво време након закључења Римског уговора прихваћен је конвенцијски систем уједначавања права. То је резултирало доношењем Европске конвенције о узајамном признању трговачких друштава и правних лица (1968); Бриселске конвенције о надлежности, признању одлука у грађанским и трговачким стварима (1968) са два Протокола о питањима надлежности и извршења, и о тумачењу конвенције по Европском суду (1971); Римске конвенције о меродавном праву за уговорне обавезе (1980) са два Протокола о тумачењу конвенције по Европском суду. У односу на прву конвенцију за сада нема наговештаја да би могло доћи до њене примене и да би могле да се премосте разлике које постоје у односу на решења из конвенције између земаља чланица Европске уније.

После усвајања амстердамске верзије Уговора о Европској заједници (1997) за доношење аката у области правне сарадње у грађанским предметима у односима земаља чланица надлежно је Веће Европе и то на пољу уједначавања колизионог права и правила о надлежности. На тај начин се напушта конвенцијски начин уједначавања међународног приватног и међународног процесног права.

У оквиру Већа донета је Уредба бр. 44/2001 о судској надлежности признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким предметима која је заменила Бриселску конвенцију⁴⁾. Поред ове, донета је и Уредба о надлежности и признању и извршењу одлука у брачним предметима и родитељској одговорности за заједничку децу брачних другова (2000); Уредба о стечају (2000); Уредба о достављању судских и вансудских писмена у грађанским и трговачким предметима у државама уговорницама (2000); Уредба о сарадњи између држава уговорница у предмету извођења доказа (2001).⁵⁾

1. Европска конвенција о сазнању страног права (1968); Европска конвенција о укидању потребе легализације исправа које издају дипломатски или конзуларни представници (1971); Европска конвенција о имунитету држава (1972); Европска конвенција о признању и извршењу одлука о старатељству над децом и поновном успостављању односа старатељства (1980); Европска конвенција о стечају (1990).
2. Ова конвенција, из 1950. године, на снази је у безмало свим европским земљама.
3. Чл. 54. (г) и 220.
4. Службени лист Европске уније, I, од 22. децембра 2001.
5. Уредбе бр. 1347/2000; 1346/2000; 1348/2000; 1206/2001.

Уредба Већа бр. 44/2001 о судској надлежности, признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким предметима

Унутар Европске уније државе уговорнице међународно приватно и међународно процесно право регулишу европским секундарним правом, у циљу стварања заједничког правног система. Међународни уговори више нису главни модел уједначавања колизионог и међународног процесног права држава Европске уније, чиме је у великој мери упрошћен поступак доношења прописа. Овлашћење за тумачење Уредби пренето је на последње инстанце држава чланица.⁶⁾ Текст ове Уредбе је у многоме идентичан са текстом Бриселске конвенције. Она је писана у слову и духу Бриселске конвенције.

Уредба се примењује између држава чланица, осим Данске, са којом су још увек на снази одредбе Бриселске конвенције. Од Бриселске конвенције Уредба се разликује по структури и суштини решења појединих питања. Решења Уредбе су у многоме заснована и на пракси држава чланица и Европског суда.⁷⁾ У њима се предвиђа и тзв. тужба у интересу закона за чије решавање су надлежни Веће, Комисија и државе чланице.

1. Уредба се примењује на грађанске и трговачке предмете без обзира на врсту и садржину спора.⁸⁾ Подједнако су обухваћени и радноправни спорови, и спорови око накнаде штете настале противправном радњом.⁹⁾ Уредбом је изричито искључена примена њених одредби када се ради о пореским, царинским и управним предметима.¹⁰⁾ Ово се односи и на предмете из статусних стања физичких лица, брачних односа, тестаменталног и законског наслеђивања и својинских права физичких лица; у односу на стечај, принудна поравнања и сличне поступке; у односу на социјално осигурање и арбитраже.

Опште говорећи Уредба се примењује на основу пребивалишта туженог на подручју државе чланице, при чему држављанство остаје без правног значаја у погледу круга лица на које се Уредба односи. Када тужени нема пребивалиште на подручју држава чланица Уредба се не примањује,¹¹⁾ већ се надлежност у свакој од њих оцењује по националном праву, сем када се ради о искључивој или пророгационој надлежности. Дакле једнако као и национална процесна права Уредба предвиђа да се општи форум заснива на основу пребивалишта туженог.¹²⁾ Одређивање унутрашње месне надлежности препуштено је националном праву сваке државе чланице, а сам појам пребивалишта треба утврђивати *legis fori*.

6. Чл. 68. ст. 1.

7. Тако нпр. види одлуку Европског суда у предмету *Marseille Fret SA v. Seatrans Shipping Comp. Ltd.* C-24/02, Е. С. Р (2000) I-03383.

8. Чл. 1. ст. 1. реч. 1.

9. Чл. 5. ст. 4.

10. Чл. 1 ст. 1., реч. 2.

11. Чл. 4. ст. 1.

12. Чл. 2. ст. 1.

Пребивалиште трговачких друштава и других правних лица, према Уредби је-
сте место у којем она имају: статутарно седиште, главну управу или главни центар
пословања.¹³⁾

2. Посебни форум се за сврхе Уредбе утврђује као и у националним правима.
Заснивање посебне међународне судске надлежности суда земље чланице успо-
ставља се обзиром на предмет у вези са којим физичко лице са пребивалиштем у
земљи чланице може бити тужен.¹⁴⁾ Уредбом се предвиђа заснивање посебне над-
лежности према месту извршења уговора и то суда места где је обавеза извршена
или треба да буде извршена.¹⁵⁾ Ваља нагласити да Уредба садржи аутономну де-
финицију места извршења уговора.¹⁶⁾ Заснивање посебне надлежности се предви-
ђа и у предметима поводом издржавања. Одредба Уредбе је заснована потреби
процесне заштите дужника издржавања па се стога предвиђа додатна надлежност
суда места где дужник има пребивалиште или редовно боравиште.¹⁷⁾ Посебна
надлежност у предметима о вануговорној одговорности за накнаду штете заснива
се према Уредби према месту где је штетна радња извршена или може бити извр-
шена.¹⁸⁾ Уредба надаље преузима решење у одредбама о посебној надлежности из
унутрашњег кривично процесног права држава чланица и предвиђа да се лице са
пребивалиштем у држави чланице може бити тужени у другој ако се ради о тужби
за накнаду штете или за враћање у пређашње стање која се темељи на радњама
које подлежу кривичном поступку пред кривичним судом пред којим је такав по-
ступак покренут уколико је тај суд надлежан за грађанскоправне предмете.¹⁹⁾ Ка-
да се ради о представништвима, агентурама и другим облицима пословања Уредба
предвиђа надлежност суда места где се она налазе али само ако се ради о спорови-
ма насталим из њиховог пословања.²⁰⁾ Уколико је у поступку више особа у улози
тужених, а тужбени захтеви су уско повезани и о њима се може заједно одлучи-
вати, тужба се може поднети пред судом пребивалишта једног од тужених.²¹⁾

Уредбом је посебно регулисана надлежност за предмете произашле из потро-
шачких уговора. Вођене идејом о већој правној заштити потрошача у вези са уго-
ворним споровима земље уговорнице су предвиделе надлежност судова државе
чланице на чијем подручју тужени има пребивалиште, ако је потрошач тужилац

13. Чл. 60 ст. 1.

14. Види одредбе о посебној надлежности у члану 5. Уредбе.

15. Чл. 5. ст. 1.

16. Одређено је да, ако се странке нису другачије договориле, место извршења обавезе је :у
случају продаје, место у држави чланице, у којој је по уговору роба испоручена или треба да
буде испоручена; у случају пружања услуга, место у држави чланице, у којој је по уговору
услуга извршена или треба да буде извршена.; примењује се одредба под а)ако се не
примењује одредба под б).

17. Чл. 5. ст. 2.

18. Чл. 5. ст. 3. Уредбом се не даје решење у случају када је место штетне радње у једној а посл-
едица је наступила у другој држави.

19. Чл. 5. ст. 4.

20. Чл. 5. ст. 5.

21. Чл. 6.

или надлежност судова државе чланице пребивалишта потрошача. Ако је потрошач тужени тужба против њега може се подићи само у држави чланици његовог пребивалишта.²²⁾ Уколико је потрошач закључио уговор са странком која нема пребивалиште у држави чланици али има у једној од њих представништво, експозитуру или неки други облик пословања сматраће се да има пребивалиште те државе.²³⁾ Уредба даје и дефиницију потрошача као особу која је закључила уговор изван свог круга занимања или делокруга посла.²⁴⁾ Наведене одредбе се не односе на транспортне уговоре.²⁵⁾ Уредбом је ограничена и могућност уговарања надлежности, односно закључења пророгационог споразума.²⁶⁾

Поред потрошача Уредбом је регулисана и заштита послодавца. Послодавац с пребивалиштем у држави чланици може бити тужен и у другој држави чланици, пред судовима места редовног обављања посла или задњег места обављања послова; пред судовима места у којој је закључен уговор о раду ако послопримац не обавља, нити је обављао редовно посао у ниједној држави.²⁷⁾ Послодавац може поднети тужбу против послопримца само пред судовима државе у којој послопримац има пребивалиште.²⁸⁾

3. За поједине предмете Уредбом се прописује заснивање искључиве надлежности суда државе чланице. На тај начин се одступа од опште тачке везивања пребивалишта туженог у успостављању надлежности судова држава чланица. У одређеним предметима надлежност судова држава чланица се одређује по основу принципа најближе везе предмета и правног поретка државе чланице. Уредба преузима решења Бриселске конвенције и прописује искључиву надлежност судова државе чланице за спорове о стварним правима на некретнинама као и за њихов закуп и најам.²⁹⁾ оне државе у којој се некретнине налазе. Када се ради о тужбама које имају за предмет најам или закуп непокретности закључен на шест месеци непрекидно, предвиђа се и надлежност судова државе чланице у којој тужени има пребивалиште, ако је најмопримац /закупопримац физичко лице а власник и најмопримац/закупопримац имају пребивалиште у истој држави. Судови државе чланице на чијем подручју трговачко друштво, правно лице или удружење имају седиште, искључиво су надлежни за решавање по тужбама које за предмет имају

22. Чл. 16. ст. 1 и ст. 2.

23. Чл. 15. ст. 2.

24. Види одлуку Европског суда у предмету *Benincasa v. Dentalkit* од 3. 07. 1997. C-269/95., Е. С. R(1997), I 3767.

25. Чл. 15. ст. 3.

26. Чл. 17. Страначки споразум о надлежности се ипак може закључити и то након настанка спора чиме се искључује могућност уговарања судске надлежности; уколико споразум предвиђа могућност за потрошача да поднесе тужбу судовима; ако уговорне стране имају у часу закључења уговора пребивалиште или редовно боравиште у држави чланици а утврђена је надлежност судова те државе.

27. Чл. 19.

28. Чл. 20. ст. 1. Ово решење је засновано на пракси Европског суда и одлуци у предмету *Ivanel v. Schwab* од 26. 5. 1982. Ц-133/81., Е. Ц. Р. (1982), 1891.

29. Чл. 22. ст1.

ваљаност, ништавост или престанак. Седиште се утврђује по правилима међународног приватног права *legis fori*.³⁰⁾ Остали облици искључиве надлежности прописани су за предмете правоваљаности уписа у јавне регистре, као надлежност судова државе у којој се воде регистри.³¹⁾ Судови државе чланице на чијем подручју је поднет захтев или је извршено полагање или регистрација права индустријске својине или се сматра да је извршено на основу инструмената Европске уније или међународних уговора, искључиво је надлежан за оцену ваљаности регистрованих или положених права индустријске својине (патената, жигова, узорака, модела и сл.).³²⁾ Искључива надлежност судова државе чланице утврђује се и за решавање по тужби за принудно извршење одлука судова држава чланица на чијем подручју треба спровести извршење или је извршење већ спроведено.³³⁾

4. Споразум о надлежности (пророгациони споразум) као посебан материјалноправни уговор односи се на судску надлежност и у том смислу производи процесна дејства.³⁴⁾ Странке могу да закључе споразум о надлежности суда или судова државе чланице, али Уредба у том смислу предвиђа низ претпоставки. Тако, барем једна од странака споразума треба да има пребивалиште на подручју једне државе чланице.³⁵⁾ Уколико ниједна странка нема пребивалиште на подручју држава чланица, судови држава чланица нису надлежни, сем ако се уговорени суд или судови прогласе ненадлежним.³⁶⁾ Пророгационим споразумом се заснива искључива надлежност уколико се странке нису другачије споразумеле.³⁷⁾ Уредбом су прописани и услови за правну ваљаност пророгационог споразума. Споразум мора бити закључен у прописаној форми, писмено или усмено са писменим доказом, у облику који одговара пракси странака или међународне трговине.³⁸⁾ Посебно је интересантна одредба којом Уредба прописује да се свако саопштење електронским путем које се може трајно нотификовати, споразум изједначује са писменим обликом.³⁹⁾ Надаље Уредбом се регулише и надлежност суда државе чланице ако се тужени упустио у поступак без приговора ненадлежности. Ради се о тзв, пророгационој тацита сем у случајевима за које је предвиђена искључива надлежност судова држава чланица.⁴⁰⁾

5. Овако регулисање разних облика надлежности често може да доведе до сукоба јурисдикција. До позитивног сукоба јурисдикција долази када се између истих

30. Чл. 22. ст. 2.

31. Чл. 22. ст. 3.

32. Чл. 22. ст. 4.

33. Чл. 22. ст. 5.

34. Види о томе Sajko K., On Jurisdiction Agreements from the Perspective of European Unification of International Procedural Law, u Essays Voskuil, 1992., 259 и даље.

35. Чл. 23. ст. 1.

36. Чл. 23. ст. 3.

37. Чл. 23. ст. 1.

38. Чл. 23. ст. 1. а), б) и ц).

39. Чл. 23. ст. 2.

40. Чл. 24.

странака у истом спору покрене поступак у различитим државама чланицама. Уредбом је предвиђено да суд пред којим је касније поднета тужба прекида поступак по службеној дужности до оног тренутка док се не утврди надлежност суда пред којим је предходно поднета тужба, у ком случају се суд пред којим је касније поднета тужба проглашава ненадлежним.⁴¹⁾ Уколико је за решавање по тужби искључиво надлежно више судова, за сваки од њих је потребно да се суд пред којим је касније поднета тужба огласи ненадлежним.⁴²⁾ Уредба садржи аутономну дефиницију литиспенденције којом се утврђује тренутак у коме она наступа. Наиме пред судом је покренут поступак у часу кад је поднесак којим се покреће поступак или еквивалентни поднесак поднет суду, под условом да тужилац није касније пропустио радње за уредно достављање туженом; ако поднесак треба доставити пре подношења суду, у часу када га је примио орган одговоран за достављање уколико тужиоц није касније пропустио да предузме све што је потребно, да се поднесак достави суду.⁴³⁾ Ако поступци у првом степену теку, суд пред којим је касније покренут поступак може се огласити ненадлежним на захтев странке, ако је суд пред којим је раније покренут поступак надлежан и његово право не дозвољава повезивање тужби.⁴⁴⁾

Суд државе чланице испитује своју надлежност или доноси одлуку о ненадлежности по службеној дужности узимањем у обзир свих релевантних чињеница.

6. Признање и извршење страних одлука

Под одлуком се према Уредби подразумева свака одлука суда државе чланице, без обзира на њен назив, укључујући и решења, налог за извршење и одлуку о трошковима.⁴⁵⁾ За признање судских одлука једне државе чланице у другој није прописан посебан поступак.⁴⁶⁾ Изузетно се може покренути поступак признања када се тужбом за утврђење захтева признање одлуке као главно питање или када се као предходно питање тражи испитивање признања.⁴⁷⁾ У односу на одредбе унутрашњих извора националних права држава чланица Уредба не прописује мађународну надлежност судова државе чланице као услов за признање одлуке. Изузетак се односи на испитивање одредби о искључивој надлежности.⁴⁸⁾ За признање одлуке судова држава чланица не захтева се ни постојање узајамности, имајући у виду да су Уредбом уједначена решења обавезујућа за све државе чланице. Страна судска одлука се у поступку признања не сме испитивати у меритуму спо-

41. Чл. 27. ст. 1. и 2.

42. Чл. 29.

43. Чл. 30.

44. Чл. 28. ст. 2.

45. Чл. 32.

46. Чл. 33. ст. 1.

47. Чл. 33. ст. 2 и 3.

48. Чл. 35. ст. 1.

ра, обзиром на њен садржај.⁴⁹⁾ Одлука се неће признати уколико би то очигледно било у супротности са јавним поретком државе у којој се признање тражи.⁵⁰⁾ Овакво прецизирање је у складу са решењима хашких конвенција о међународном приватном праву. Одлука се такође неће признати и ако је повређено право на одбрану, односно уколико туженом, који се још није упустио у спор, није правилно достављен поднесак којим је започет поступак или еквивалентни поднесак, или му такав поднесак није на време достављен да би могао да припреми одбрану, сем ако је пропустио да започне поступак за подношење правног лека иако је то било могуће.⁵¹⁾ Уредност достављања оцењује се по праву државе суда који је одлуку донео.⁵²⁾ Одлука се неће признати и ако је у истој ствари међу истим странкама у држави у којој се тражи признање, већ донета правоснажна одлука.⁵³⁾ Дакле претпоставке за признање нису ништа строжије постављене у односу на унутрашње национално право. Када се ради о извршењу, сам поступак за утврђивање извршности је једноставнији. Према Уредби одлука донета у једној држави чланици, ако је у њој извршна, извршна је и у другој држави чланици, ако је тамо на захтев повериоца проглашена извршном.⁵⁴⁾ Захтев се подноси суду или другом надлежном органу.⁵⁵⁾ Њихова месна надлежност се одређује по пребивалишту дужника или према месту извршења, а поступак се може водити истовремено у више држава чланица.⁵⁶⁾ Уз захтев се мора приложити одлука и потврда издата од стране суда или надлежног органа државе чланице у којој је одлука донета.⁵⁷⁾ Против одлуке о извршности жалбу могу поднети обе странке надлежном суду.⁵⁸⁾ Надлежни суд доноси одлуку без одлагања.

Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе

Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе је закључена 19. 07. 1980. године у циљу уједначавања колизионог права за уговорне обавезе. Уз конвенцију су 1988. године потписана и два протокола о њеном тумачењу. Протоколи су ступили на снагу 2004. године. и они омогућују одређеним судовима држава чланица да траже тумачење конвенције од Суда Европских заједница.⁵⁹⁾ Конвен-

49. Чл. 36.

50. Чл. 34. ст. 1.

51. Чл. 34. ст. 2. О томе види Schack, Internationales Zivilverfahrensrecht, 1996, бр. 844.

52. Види Одлуку Европског суда у предмету *Pendy Plastic Products v. Pluspunkt* од 15. 07. 1982. C-228/81, E. C. R. (1982), 2723

53. Чл. 34. ст. 3.

54. Чл. 38. ст. 1.

55. Надлежни органи су наведени у Додатку II Уредбе. Тако у Немачкој то *Landesgericht*, у Енглеској *High Court of Justice* или за одлуке о издржавању *Magistrate' Court*.

56. Чл. 39. ст. 2.

57. У потврди се утврђују подаци о суду или надлежном органу који је донео одлуку, о странкама, подаци о одлуци и податак о извршности одлуке у држави порекла. Чл. 53. и чл. 54. Уредбе.

58. Тако нпр. у Француској *cour d' appel*.

ција се примењује без обзира на то да ли једна уговорна странка има пребивалиште или седиште у држави уговорници, довољно је само да се спор решава у једној од држава уговорница. Римска конвенција се примењује између свих држава Европске уније, мада су евидентне тежње да се питања меродавног права за уговорне обавезе и њихова решења из ове конвенције преточе у секундарно право Европске уније.⁶⁰⁾ Одредбе Римске конвенције многе државе чланице су у целости инкорпорисале у своје међународно приватно право док се у другим, унутрашњим међународним приватним правом утврђује примена конвенције.⁶¹⁾ Конвенција иначе садржи веома модерна колизиона решења у односу на уговорне обавезе. За тумачење конвенције урађен је и извештај о конвенцији од стране познатих теоретичара међународног приватног права Гиулиана и Лагардеа, који је уврштен заједно са конвенцијом у Службени лист Европске заједнице.⁶²⁾ Конвенција уређује питања меродавног права за уговорне односе а сам појам уговорног односа се утврђује у духу и смислу конвенције.⁶³⁾

Римска конвенција се не примењује на лична стања физичких лица, осим на питања неспособности и на питања заступања; на уговорне односе из брачног и наследног права као и обавезе издржавања према ванбрачном детету; на уговорне обавезе из хартија од вредности; на уговоре о арбитражи и уговоре о судској надлежности као и на процесна питања; на уговорне односе из права трговачких друштава; на уговорне односе из труста; на уговорне односе из приватног осигурања ако је осигурани ризик на подручју државе уговорнице.⁶⁴⁾ У односу на друге међународне уговоре конвенцијом је уређено да она не дира у колизиона решења за уговорне обавезе у посебним подручјима која су регулисана посебним актима Европске заједнице или у унутрашњем праву држава чланица. Затим конвенција не дира у примену међународних уговора у којима је држава земља уговорница или ће то бити.⁶⁵⁾ Решења конвенције примењују се без обзира да ли одредбе упућују на надлежно право једне од држава уговорница или право неке треће земље.⁶⁶⁾

Уговорни статут се према одредбама конвенције односи на низ питања. Пре свега на моменат закључења уговора, његове правне ваљаности или ваљаности појединих одредаба,⁶⁷⁾ а затим и на питања тумачења уговора испуњење уговорних обавеза, последице делимичног или потпуног неизвршења уговорних обавеза,

59. Чл. 2 Првог протокола и чл. 3. 1 Првог протокола.

60. Ово посебно утврђује Зелена књига о претварању Римске конвенције из 1980. о меродавном праву за уговорне обавезе у инструмент Заједнице и о њеној актуелизацији из 2003. године..

61. Тако рецимо у Белгији, Данској, Луксембургу, Немачкој, Великој Британији.

62. Giuliano/Lagarde, Report on the Convention on the Applicable Law to Contractual Obligations, O. J., C. 282, 1980.

63. V. Dacey/Morris, Conflict of Laws, II, 2000, 1204

64. Чл. 1. ст. 2 до 4.

65. Чл. 20 и чл. 21.

66. Чл. 2.

67. Чл. 8 ст. 1.

различите начине престанка уговорних обавеза, последице ништавости уговора.⁶⁸⁾ Према праву меродавног за уговорне односе односно према уговорном статусу оцењује се и законска презумпција и терет доказивања у сфери материјално-правних прописа.⁶⁹⁾

Конвенцијом се искључује примена установе *renvoi* односно узвраћања и упућивања на даље право у односу на све случајеве одређивања меродавног права.⁷⁰⁾

Када се говори о примени конвенције у државама са нејединственим правним поретком предвиђено је да се за одређивање меродавног права свако правно подручје сматра државом.⁷¹⁾

1. Одлучујуће чињенице за одређивање меродавног права према Римској конвенцији јесу пре свега аутономија воље као најсврхисходнији инструмент одређивања права меродавног за уговорне обавезе и карактеристична престација као основ колизионих решења модерних европских правних система. Странке могу изабрати меродавно право за своје уговорне обавезе на изричит начин или тако што ће избор права произилазити из уговорних одредаба и околности случаја.⁷²⁾ Странке дакле могу извршити избор меродавног права и на прећутан начин. При томе би требало узимати у обзир чињеницу да је уговарена надлежност суда или арбитраже одређене државе, примену правних израза одређеног права и сл.

За материјалну ваљаност споразума о избору права меродавно је изабрано право.⁷³⁾ У односу на питање уговорне способности, конвенцијом се предвиђа да ако се уговор закључује између особа које се налазе у истој држави а физичко лице би било способно по праву те државе, исто се не може позивати на своју неспособност по праву друге државе,⁷⁴⁾ сем ако је друга уговорна страна знала у тренутку закључења уговора за њену неспособност; или је била немарна. Између изабраног права и уговора не мора постојати конекситет. Странке могу читав уговор подвргнути меродавном праву или само један његов део.⁷⁵⁾ Као меродавно странке могу изабрати само право одређене државе. Конвенцијом се предвиђа и могућност накнадног избора меродавног права, и то било као измена већ извршеног избора било као први избор права.⁷⁶⁾ Свака промена мора бити у складу са одредбом члана 11 и изменама се не може штетно утицати на права трећих особа. Примена правила изабраног права може се искључити ако би таква примена била очигледно противна јавном поретку државе *forums*.⁷⁷⁾ Конвенцијом је одређено и поље примене изабраног права због примене принудних прописа. Страначки из-

68. Чл. 10. О томе Giuliano/Lagarde, *op. cit.*, 33, 37bel. 8).

69. Чл. 14. ст. 1

70. Чл. 15.

71. Чл. 19. ст. 1.

72. Чл. 3. ст. 1.

73. Чл. 8. ст. 1.

74. Чл. 11.

75. Чл. 3. ст. 1.

76. Чл. 3. ст. 2

77. Чл. 15.

бор страног права не утиче на примену права те државе који се не могу искључити уговором, принудних прописа.⁷⁸⁾ Принудни прописи могу производити дејство и то прописи оне државе са којом чињенично стање има блиску везу. Овакво решење нису прихватиле Велика Британија, Ирска, Луксембург, Немачка. Ове државе чланице су ставиле резерву на ту одредбу. Конвенцијска решења не ограничавају примену правила леџ фори која принудно уређују чињенично стање без обзира на право меродавно за уговор.⁷⁹⁾ Следеће ограничење се односи на заштиту потрошача и послопримца у смислу да се избором права ове уговорне странке не могу лишити заштите коју дају принудни прописи државе редовног боравишта потрошача, и државе чије право је супсидијарно меродавно у односу на послопримца.⁸⁰⁾ На крају указујемо на ограничење у односу на принудна правила *legis situs* када се ради о облику уговора о непокретности.⁸¹⁾

2. Иако је аутономија воље целисходан инструмент за одређивање меродавног права странке веома ретко врше избор права за међусобне уговорне обавезе. Конвенција регулише и такву ситуацију. Ако странке нису изабрале меродавно право конвенцијом се одређује примена права државе са којом је уговор најуже повезан.⁸²⁾ За уговоре код којих постоји карактеристична престација меродавно право гравитира држави у којој се она остварује. Конвенција карактеристичну престацију повезује са оним правним поретком с којим у релевантно време тј. у време закључења уговора, уговорна странка има територијалну везу.⁸³⁾ Када се ради о непословној престацији упућује се на редовно боравиште носиоца а ако се ради о трговачком друштву или удружењу, место главне управе, док се код пословне делатности упућује на главно пословно место. Одступање од примене носиоца карактеристичне престације конвенција предвиђа у случају када се карактеристична престација не може утврдити, и ако из свих околности произилази да уговор има ближу везу са неком другом државом. Од карактеристичне престације као одлучујуће чињенице за одређивање меродавног права одступиће се увек када се утврди да постоји ближа веза с правом неке друге државе; уколико је предмет уговора стварно право на некретности или право коришћења некретности, а странке нису изабрале меродавно право примењује се *lex rei sitae* као право у најближој вези.⁸⁴⁾ Код уговора о превозу робе претпоставља се да они имају најближу везу са државом у којој превозник има главно пословно седиште у време закључења уговора, ако се у њој налази место укрцаја, искрцаја, или главно пословно место пошиљаоца, с тим што је и ова пресумпција оборива.⁸⁵⁾ Супсидијарна колизиона решења у конвенцији за потрошачке уговоре, односе се на меродавност права редовног бо-

78. Чл. 3. ст. 3

79. Чл. 7. ст. 1 и ст. 2.

80. Чл. 5. ст. 2. и чл. 6. ст. 1

81. Чл. 9. ст. 6.

82. Чл. 4. ст. 1.

83. Чл. 4. ст. 2.

84. Чл. 4. ст. 3.

85. Чл. 4. ст. 4.

равишта потрошача, а за уговоре о раду права државе у којој се обавља рад (*lex loci laboris*). Када послодавац не обавља редовно рад у једној држави или обавља рад на отвореном мору меродавно је право државе пословног места у коме је послопримац запошљен.⁸⁶⁾

3. Престанак уговорних обавеза се према конвенцији уређује такође према уговорном статуту.⁸⁷⁾ Меродавно право за уступање потраживања односи се на оцену права за обавезе цедента и цесионара тј. уступеоца и примаоца и дејства уступања према дужнику. За прве је меродавно право које је по конвенцији меродавно за њихов уговор, док је за дејства уступања према дужнику, примена права меродавног за уступљено потраживање.⁸⁸⁾ Према праву меродавном за уступљено потраживање оцењује се преносивост потраживања, постојање и садржина потраживања, однос између примаоца и дужника, ослобађајуће дејство дужникове чинидбе, што све указује на тенденцију заштите дужника.

Законска суброгација односно овлашћење треће особе да захтева намирење као нови повериоц од дужника, оцењује се по праву којим се уређују обавезе плаћања треће особе према старом повериоцу.⁸⁹⁾ Садржај потраживања, код уступања и код суброгације, и питања застарелости регулишу се по праву које је меродавно за само потраживање.⁹⁰⁾ По уговорном статуту се оцењује и пребијање и то само ако су потраживања подвргнута истом меродавном праву.⁹¹⁾ У супротном се не примењује конвенција, већ национална унутрашња међународна приватна права држава чланица.

Marija Kravac, LLD
Professor at Faculty of Law, Kosovska Mitrovica

UNIFICATION OF INTERNATIONAL PRIVATE LAW WITHIN EUROPEAN UNION

Summary

From the institution of European Union contracting states regulating international procedural law and conflict of laws by international contracts. The Brussels Convention on Jurisdiction and Recognition and Enforcement of Judgment in Civil and Trade Subjects and the Convention of Rome on the Applicable Law to Contractual obligations represents the main and direct source of international private law.

86. Чл. 5. ст. 3. и чл. 6. ст. 2

87. Чл. 10. ст. 1. д)

88. Чл. 12. ст. 1. и ст. 2.

89. Чл. 13ст. 1. и ст. 2. Види Krogholler, IPR, 4), 2001, 473

90. Види Duitoit, Commentaire de la loi du 1987., 3)2001, 469.

91. Чл. 10. ст. 1. д).

According to contracts on European Union, in the version of Amsterdam from 1997. it was determinated that this subject is regulated by the Panel. In fact, it is regulated by european secondary law. The Panel has jurisdiction on passing of enactments in a domain of civil cases that are connected to the member states. Having a scope of confirmation of conflict of laws rules and rules on jurisdiction of contractor states, the panel passed a decree on court jurisdiction, recognition and enforcement of judgement in civil and trade cases that replaced the convention of Brusseles.

The Rome Convention on the Applicable Law to Contractual obligations contains very modern detaild solutions. They are still applied among the member states of European Union.

Key words: *unification, judgment, contract, applicable law, jurisdiction, member state.*